

ΜΑΡΕ ΚΑΙ ΒΕΜΠΕΡ
ΚΑΙ
ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ

ΕΠΟ42 ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ - ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΟΛΛΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2012

2400 ΛΕΞΕΙΣ

Εκφώνηση εργασίας:

Να συγκρίνετε τις απόψεις του Βέμπερ με αυτές του Μαρξ για τον καπιταλισμό και στη συνέχεια να διατυπώσετε την άποψή σας αν είναι δυνατή η καπιταλιστική ανάπτυξη έξω από το Δυτικό κόσμο.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
1. Ιδεολογική διαμάχη.....	4
2. Συγκλίσεις και αποκλίσεις.....	5
3. Ηθικό πλαίσιο.....	7
4. Η περίπτωση της ανατολικής Ασίας.	8
Συμπεράσματα.....	10
Βιβλιογραφία.....	12

Εισαγωγή.

Στην εργασία αυτή θα εξετάσουμε τις αποκλίσεις και τις συγκλίσεις μεταξύ των απόψεων του Μαρξ και του Βέμπερ για τον καπιταλισμό και κατά πόσο το δοκίμιο του Βέμπερ «Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού» αποτελεί «απάντηση» στον ιστορικό υλισμό ή μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά με αυτόν.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τη δυνατότητα καπιταλιστικής ανάπτυξης σε χώρες εκτός του Δυτικού Κόσμου, κατά πόσο είναι εφικτή και με ποιες προϋποθέσεις, υπό το πρίσμα της βεμπεριανής άποψης περί μοναδικότητας του δυτικού καπιταλισμού και της άρρηκτης σχέσης του με την προτεσταντική ηθική.

1. Ιδεολογική διαμάχη.

Οι απόψεις του Βέμπερ για τον καπιταλισμό αντιμετωπίστηκαν εξ' αρχής από εχθρούς και φίλους ως η αστική απάντηση στον Μαρξ και τον μαρξισμό. Η υποτιμητική στάση του Βέμπερ προς τους μαρξιστές της εποχής του (για παράδειγμα η αναφορά του σε έναν «αφελή ιστορικό υλισμό» (*Βέμπερ, 2006:48*)) και ο εκ μέρους του μονόπλευρος τονισμός των ιδεατών παραγόντων ήταν η αιτία για να δημιουργηθεί η αντίληψη ότι ο Βέμπερ προσπαθεί να ανατρέψει το γενικό μαρξικό σχήμα για την προτεραιότητα των υλικών παραγόντων και τη μαρξιστική εξήγηση για την εμφάνιση του καπιταλισμού. Αυτή η πολεμική έθεσε αρχικά τις δύο θεωρίες ως απόλυτα αντίθετες θέσεις, όπλα σε μια ιδεολογική διαμάχη η οποία ακύρωσε οποιαδήποτε ουσιαστική συζήτηση (*Κονιόρδος, 2002:87-88*).

Μεταγενέστεροι και πιο ψύχραμοι όμως μελετητές εντοπίζουν συγκλίσεις μεταξύ των δύο θεωριών καθώς και το γεγονός ότι το μεταγενέστερο έργο του Βέμπερ δεν αξιολογήθηκε από τους επικριτές του, οι οποίοι συνέχισαν να αναφέρονται ακόμα και μετά το θάνατό του μόνο στην «Προτεσταντική Ηθική» (*Fischhoff, 2008:46*). Από την άλλη πλευρά, ο Βέμπερ αγνοούσε μεταγενέστερα έργα του Μαρξ, όπως τα *Grundrisse*, που αντικατοπτρίζουν μια πιο ώριμη μαρξική αντίληψη, λιγότερο δογματική, που αποδέχεται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό την επενέργεια των ιδεών στις υλικές-παραγωγικές συνθήκες (*Κονιόρδος, 2002:96-97*). Έτσι ο Collins αναφέρεται σε έναν αρκετά μεγάλο βαθμό σύγκλισης και συμπληρωματικότητας μεταξύ της τελευταίας θεωρίας του

Βέμπερ για την προέλευση του καπιταλισμού και της ώριμης μαρξικής θεωρίας (Collins, 2006:66). Ο Giddens παρομοιάζει την κριτική του Βέμπερ στον μαρξισμό με μια λεπτομερή επαναδιατύπωση ορισμένων στοιχείων της αρχικής μαρξικής θεωρητικής σύλληψης (Giddens, 2002:137) και αναφέρεται σε μια γενική θεωρητική συνάφεια των απόψεων του Μαρξ και του Βέμπερ (Giddens, 2002:134). Ο Κονιόρδος αναφέρεται επίσης σε αυτές τις συγκλίσεις, τονίζοντας ότι σύγκλιση δε σημαίνει και άρση των διαφορών, οι οποίες εξακολουθούν να υφίστανται (Κονιόρδος, 2002:97). Αυτές τις διαφορές και τις συγκλίσεις θα εξετάσουμε παρακάτω.

2. Συγκλίσεις και αποκλίσεις.

Η βασική διαφορά των θέσεων του Μαρξ και του Βέμπερ, η οποία έγινε, τόσο για μαρξιστές όσο και για μη μαρξιστές σχολιαστές του Βέμπερ, η αφορμή για την ιδεολογική διαμάχη που αναφέραμε παραπάνω, αφορά την προτεραιότητα που δίνει ο Μαρξ στην οικονομική δομή της κοινωνίας, την υλική της βάση, ως παράγοντα μετασχηματισμού της κοινωνίας (Κονιόρδος, 2002:89), σε αντίθεση με την προτεραιότητα που δίνει ο Βέμπερ στην επίδραση των ιδεών και συγκεκριμένα των θρησκευτικών ιδεών, όπως αυτή η επίδραση περιγράφεται στην «Προτεσταντική Ηθική». Αυτή η διαφορά όμως, μέσα από την ψυχραιμότερη ματιά των μεταγενέστερων μελετητών, δεν είναι τόσο προφανής και απόλυτη. Ο Löwy εξετάζει συγκεκριμένα χωρία της «Προτεσταντικής Ηθικής» στα οποία ο Βέμπερ φαίνεται να αναγνωρίζει την πρωταρχικότητα των οικονομικών μεταβολών και άλλα τα οποία αμφισβητούν ξεκάθαρα τον ιστορικό υλισμό. Επισημαίνει την προσοχή που επιδεικνύει ο Βέμπερ ώστε να μην παρουσιάσει το έργο του ως μια «πνευματοκρατική» θεωρία και κυρίως το γεγονός ότι, χρησιμοποιώντας το μεθοδολογικό εργαλείο της εκλεκτικής συγγένειας, ο Βέμπερ αποφεύγει να αποφανθεί για την αιτιακή σχέση προτεσταντικής ηθικής και καπιταλισμού (Löwy, 2002:145-148).

Από την πλευρά του Μαρξ, ο Κονιόρδος επισημαίνει την αποδοχή από τον Μαρξ της επενέργειας των ιδεών και των διαφόρων ιδεολογιών στις υλικές-παραγωγικές συνθήκες στα μεταγενέστερα (και άγνωστα στον Βέμπερ) έργα του. Μια σύγκλιση η οποία δεν αίρει μεν τις διαφορές, όμως δείχνει ότι καμιά από τις δύο θέσεις δεν είναι τόσο απόλυτη όσο υπονοείται από την αντιμετώπιση του έργου του Βέμπερ ως απάντηση στον ιστορικό υλισμό (Κονιόρδος, 2002:97).

Μαρξ και Βέμπερ διαφέρουν επίσης στην αντιμετώπιση του ανορθολογισμού στον καπιταλισμό. Αν και οι δύο συμφωνούν ότι ο ανορθολογισμός αποτελεί εγγενές στοιχείο του καπιταλισμού, ο Μαρξ τον θεωρεί έμφυτο και ουσιαστικό γνώρισμα του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, αντίθετα με τον Βέμπερ ο οποίος τον αποδίδει στην επίδραση εξωτερικών, μη οικονομικών αλλά θρησκευτικών παραγόντων (Löwy, 2002:155). Μια διαφορά που μπορεί να αναχθεί στη διαφορετική αντιμετώπιση της επίδρασης των ιδεών μεταξύ Μαρξ και Βέμπερ.

Ο Κονιόρδος αναφέρει δύο γενικότερα θέματα στα οποία Μαρξ και Βέμπερ είναι ευρύτερα αποδεκτό ότι αποκλίνουν. Η συστημική μαρξική αντίληψη για τον καπιταλισμό αντιπαρατίθεται στη βασισμένη στην εμπειρική πραγματικότητα βεμπεριανή αντίληψη. Η μαρξική ολιστική προσέγγιση, η οποία θεωρεί ότι η ιστορία πρέπει να κατανοηθεί ως ολότητα, έρχεται σε αντίθεση με την έμφαση που δίνει ο Βέμπερ στη μοναδικότητα της δυτικής εξέλιξης του καπιταλισμού (Κονιόρδος, 2002:93). Διαφορές εντοπίζονται και σε επιμέρους ζητήματα, όπως ο ορισμός του καπιταλισμού από τον Μαρξ ως η γενίκευση της εμπορευματικής οικονομίας σε αντίθεση με την αναφορά του Βέμπερ σε πολλά είδη καπιταλισμού, ένα από τα οποία είναι και ο δυτικός καπιταλισμός (Κονιόρδος, 2002:95).

Ο Collins αναφέρεται στην έννοια της ταξικής πάλης, που υπάρχει και στον Βέμπερ, όχι όμως ως μέσο ανατροπής του καπιταλισμού, αλλά ως μέσο διατήρησης της ισορροπίας μεταξύ των ταξικών δυνάμεων (Collins, 2006:58-59). Επισημαίνει επίσης τη σημασία που δίνει ο Μαρξ στην πρωταρχική συσσώρευση την οποία αγνοεί ο Βέμπερ (Collins, 2006:62). Ο Giddens επισημαίνει ότι ο Βέμπερ πίστευε, σε αντίθεση με τον Μαρξ, ότι η ιστορία δεν είναι ορθολογική. Χαρακτηρίζει ακόμα διαφορά κεφαλαιώδους σημασίας την τάση του Μαρξ να εξομοιώνει την οικονομική και πολιτική εξουσία πολύ περισσότερο από του Βέμπερ, τονίζοντας τη σημασία της τάξης και άρα των οικονομικών συμφερόντων (Giddens, 2002:134-135).

Σε πολλά επιμέρους θέματα βρίσκουμε σημεία σύγκλισης στις δύο θεωρίες: Μαρξ και Βέμπερ συμφωνούν στην αναγκαιότητα του καπιταλισμού κατά τη μετάβαση σε μια βιομηχανική κοινωνία (Collins, 2006:45)· συμφωνούν επίσης εν μέρει στις προϋποθέσεις του καπιταλισμού (Collins, 2006:61). Οι διαφορές φαίνεται να προκύπτουν καθώς ο Βέμπερ και Μαρξ εργάζονται σε διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης και επιχειρούν

να δώσουν απαντήσεις σε διαφορετικά ερωτήματα, χρησιμοποιώντας διαφορετική μεθοδολογία (Κονιόρδος, 2002:98). Ενώ ο Μαρξ ενδιαφερόταν να καταδείξει κυρίως τη δυναμική του καπιταλισμού, ο Βέμπερ ενδιαφερόταν για τις προϋποθέσεις της εμφάνισής του. Ο Μαρξ έγραψε σε μια εποχή όπου η ιστορική επιστημοσύνη δεν είχε ακόμα ωριμάσει (Collins, 2006:61). Ο Βέμπερ είχε στη διάθεσή του μια πολιτική ιστορία μεγαλύτερης πληρότητας και ακρίβειας, αλλά, όπως τονίζει ο Löwy, εργάστηκε σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, αυτό της Γερμανίας του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα, έξω από το οποίο η εργασία του Βέμπερ δεν μπορεί να κατανοηθεί και να αναλυθεί επαρκώς (Löwy, 2006:121).

3. Ηθικό πλαίσιο.

Ο καπιταλισμός, είτε με το μαρξικό νόημα της γενίκευσης της εμπορευματικής οικονομίας (Κονιόρδος, 2002:95), είτε με το βεμπεριανό νόημα της ορθολογικής οργάνωσης της εργασίας (Βέμπερ, 2006:18), έχει, όπως δείχνει χωρίς αμφιβολία η σημερινή πραγματικότητα, εξαπλωθεί σε πολύ μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη από αυτό που ονομάζουμε «Δυτικό Κόσμο» (Κονιόρδος, 2002:102). Συνεπώς, η απάντηση¹ στο ερώτημα αν είναι σήμερα δυνατή η καπιταλιστική ανάπτυξη έξω από τον Δυτικό Κόσμο δεν έχει τόσο ενδιαφέρον, όσο η απάντηση στο ερώτημα τι απέτρεψε την εμφάνιση του καπιταλισμού αλλού και τι άλλαξε ώστε να οδηγηθούμε στη σημερινή παγκόσμια καπιταλιστική ανάπτυξη.

Ο Μαρξ επισημαίνει το γεγονός ότι κάποιοι από τους παράγοντες που έπαιξαν ουσιαστικό ρόλο στην ανάπτυξη του δυτικού καπιταλισμού υπήρχαν και στην αρχαία Ρώμη. Συνυπήρχαν όμως με παράγοντες που έπαιξαν αποτρεπτικό ρόλο, όπως η ισχυρή ιδεολογική πίεση ενάντια στην ιδέα του πλούτου ως αυτοσκοπού και η περιφρονητική αντιμετώπιση της εργασίας ως ανάξια ελεύθερων ανδρών (Giddens, 2002:132). Η αντιμετώπιση αυτή της εργασίας αποτελούσε ένα ηθικό πλαίσιο («ηθική της εργασίας» όπως ονομάστηκε από τον Βέμπερ και μετά (Κονιόρδος, 2002:103)) που στην περίπτωση της Ρώμης λειτούργησε αποτρεπτικά για την εμφάνιση του καπιταλισμού. Η αντιμετώπιση της εργασίας στον δυτικό καπιταλισμό ήταν ακριβώς αντίθετη, καθώς η ηθική δικαιολόγηση της εγκόσμιας επαγγελματικής ζωής από την Μεταρρύθμιση διαμόρφωσε μια ηθική της εργασίας η οποία αποτέλεσε βασικό στοιχείο στην εμφάνιση

1 «Ναι.»

του δυτικού καπιταλισμού. Αυτό ακριβώς το βασικό συστατικό του καπιταλισμού έλαβε ποικίλες μορφές κατά την πορεία προς τον καπιταλισμό χωρών εκτός του Δυτικού Κόσμου. Πορεία που, όπως αναφέρει ο F. W. Taylor δεν ήταν κοινή για τις νεοεισερχόμενες χώρες (Κονιόρδος, 2002:103).

Ο Kim Kyong-Dong εξετάζει τη σχέση καπιταλιστικής ανάπτυξης και κομφουκιανισμού στην ανατολική Ασία. Όπως αναφέρει, μελετητές πριν από αυτόν εντόπισαν συμπεριφορές και στάσεις κομφουκιανιστικών καταβολών τις οποίες συνέδεσαν με την καπιταλιστική ανάπτυξη ως λειτουργικά ισοδύναμες της προτεσταντικής εργασιακής ηθικής (Kim, 2002:160). Ο Κονιόρδος δέχεται την ύπαρξη δύο βασικών θεωριών για την επιτυχία του καπιταλισμού στην ανατολική Ασία: η μια θεωρεί απαραίτητη τη διαμόρφωση του κατάλληλου πολιτισμικού περιβάλλοντος (η πολιτισμική ερμηνεία)· η δεύτερη τονίζει τη σημασία διαμόρφωσης των κατάλληλων θεσμών (Κονιόρδος, 2002:104). Σίγουρα, λαμβάνοντας υπόψη μας και τη θέση του Βέμπερ, δεν μπορούμε να δεχτούμε ή να απορρίψουμε καμιά από τις δύο απόψεις. Ο Βέμπερ, προσπαθώντας να εξηγήσει τη μοναδικότητα του δυτικού καπιταλισμού, θεώρησε απαραίτητο στοιχείο το θεσμικό υπόβαθρο (νομικό σύστημα, γραφειοκρατία, διοίκηση) (Βέμπερ, 2006:22), αλλά και μια ιδιόρρυθμη ηθική, ένα ήθος που εξωτερικεύεται (Βέμπερ, 2006:45). Ο Kim Kyong-Dong, εξετάζοντας τη σχέση καπιταλισμού και κομφουκιανισμού και προσπαθώντας να διευκρινίσει επακριβώς, ως τρίτη μεθοδολογική προσέγγιση, τα σημεία επαφής ανάμεσα στο κομφουκιανό (αλλά όχι μόνο) ηθικό πλαίσιο που επικρατεί στην ανατολική Ασία και στην καπιταλιστική ανάπτυξη (Κονιόρδος 2002:104), μας δίνει μια ιστορική εικόνα των διαφορετικών τρόπων με τους οποίους αναπτύχθηκε ο καπιταλισμός σε αυτήν την περιοχή. Μέσα σε αυτήν την εικόνα μπορούμε να διακρίνουμε αναλογίες, υποκαταστάσεις αλλά και διαφορές με την εικόνα που έχουμε για την ανάπτυξη του δυτικού καπιταλισμού από τον Βέμπερ.

4. Η περίπτωση της ανατολικής Ασίας.

Ο Kim εξετάζει στο δοκίμιό του την πορεία προς τον καπιταλισμό πέντε χωρών της ανατολικής Ασίας: Ιαπωνία, Νότια Κορέα, Σιγκαπούρη, Ταϊβάν και Χογκ Κονγκ, οι πολιτισμοί των οποίων στηρίζονται στην κομφουκιανή κληρονομιά. Όχι μόνο σε αυτήν όμως και αυτό είναι ένα σημείο που δεν μας επιτρέπει να αποδώσουμε την εργασιακή ηθική των χωρών αυτών αποκλειστικά στον κομφουκιανισμό (Kim, 2002:160).

Ιστορικά ο Kim αναφέρεται σε δύο περιόδους: την περίοδο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και την περίοδο του πρώιμου εκσυγχρονισμού όπως την ονομάζει, πριν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατά την πρώιμη αυτή περίοδο, η μόνη χώρα από τις πέντε που προέκυψε ως νέο καπιταλιστικό βιομηχανικό κράτος ήταν η Ιαπωνία (Kim, 2002:165). Σε αυτά τα πρώτα στάδια, ο κομφουκιανισμός δεν αποτέλεσε πνευματική ή ιδεολογική πηγή έμπνευσης ή ώθησης προς τον καπιταλισμό (Kim, 2002:171). Ανάλογα και στα έργα του καλβινισμού και άλλων πουριτανικών αιρέσεων, ο Βέμπερ δεν εντοπίζει το ξύπνημα αυτού που ονομάζει «το πνεύμα του καπιταλισμού» (Βέμπερ, 2006:78). Όμως εδώ υπάρχει και ένας σημαντικός παράγοντας που διαφοροποιεί τις συνθήκες ανάπτυξης του καπιταλισμού στη Δύση και στην ανατολική Ασία: εάν στη Δύση ο καπιταλισμός αποτελεί εν μέρει απρόβλεπτη και αθέλητη συνέπεια της Μεταρρύθμισης (Βέμπερ, 2006:79), στην Ασία η άρχουσα τάξη επέλεξε συνειδητά να κινηθεί προς την καπιταλιστική οικονομία, υπό την επιρροή όχι του κομφουκιανισμού αλλά ενός ισχυρού εθνικισμού (Kim, 2002: 171).

Κάτι που μας φέρνει σε ένα άλλο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τον ασιατικό από τον δυτικό καπιταλισμό: η κυβερνητική παρέμβαση, ο ρόλος του κράτους στην πορεία προς τον καπιταλισμό, ήταν πολύ μεγαλύτερος από ό,τι θα περίμενε κανείς με βάση τα πρότυπα του δυτικού καπιταλισμού, τόσο στην Ιαπωνία (Kim, 2002:167), στη Ταϊβάν και τη Νότια Κορέα (Kim, 2002:168), αλλά και στο Χογκ Κονγκ και τη Σιγκαπούρη (Kim, 2002:169). Οι πέντε αυτές χώρες είχαν και άλλα κοινά χαρακτηριστικά: αντιμετώπιζαν εξωτερικές απειλές που υποκίνησαν ισχυρή εθνικιστική αντίδραση· υπήρχε το ψυχολογικό κίνητρο του αισθήματος ανασφάλειας και της ανάγκης επιβίωσης· το κράτος παρείχε τη σταθερότητα, τις διοικητικές δομές και τη γραφειοκρατία που είναι απαραίτητα στοιχεία για την ανάπτυξη του καπιταλισμού (Kim, 2002:169).

Ο κομφουκιανισμός δεν επηρέασε ενεργητικά την ανάπτυξη του καπιταλισμού, αλλά παθητικά, λειτουργώντας όπως λέει ο Kim ως ένα είδος πολιτισμικής δεξαμενής (Kim, 2002:177). Αρετές που θεωρούνται συστατικά στοιχεία του καπιταλιστικού πνεύματος, όπως η λιτότητα, η σκληρή εργασία, η πειθαρχία, τονίζονται στην ηθική διδασκαλία του κομφουκιανισμού (Kim, 2002:171). Ο κομφουκιανισμός, όπως και άλλες ασιατικές θρησκείες, δίνει έμφαση στα επίγεια, ένα πολιτισμικό ισοδύναμο της προτεσταντικής ηθικής (Kim, 2002:173).

Αλλά και σε σημεία όπου η ασιατική νοοτροπία αντιτίθεται σε χαρακτηριστικά στοιχεία του καπιταλισμού, μπορούμε να παρατηρήσουμε μια ενδιαφέρουσα λειτουργία «υποκατάστασης»: στην ασιατική νοοτροπία υπάρχει ένας ισχυρός προσανατολισμός προς την οικογένεια, τη συλλογικότητα, κάτι που αντιτίθεται στον ατομισμό του καπιταλισμού (Kim, 2002:175). Όμως αυτό ακριβώς το γνώρισμα, σε συνδυασμό με την κομφουκιανή πεποίθηση του σεβασμού προς την εξουσία (Kim, 2002:173), υποκαθιστά την απαραίτητη ψυχολογική ώθηση για σκληρή εργασία και λιτότητα που στην προτεσταντική ηθική της εργασίας εκφράζεται με τη μορφή του καθήκοντος προς το Θεό. Οι ασιάτες δεν πλουτίζουν για να σώσουν την ψυχή τους, πλουτίζουν για να σώσουν τη χώρα τους. Ή ακόμα, όπως στη Νότια Κορέα, πλουτίζουν για να κατακτήσουν μια υψηλότερη κοινωνική θέση (Kim, 2002:176). Σε κάθε περίπτωση, όπως το άτομο που γεννιέται μέσα σε μια καπιταλιστική οικονομία εξαναγκάζεται να ενταχθεί σε αυτήν για να επιβιώσει (Βέμπερ, 2006:48), έτσι και τα κράτη αυτά εντάχθηκαν βίαια, λόγω της ασύμμετρης αλληλεπίδρασης με τις δυτικές δυνάμεις, σε ένα καπιταλιστικό σύστημα (Kim, 2002:161), το καθένα ακολουθώντας διαφορετική στρατηγική, επιλέγοντας και προσαρμόζοντας πολιτικά και πολιτισμικά στοιχεία του καπιταλισμού στις επιμέρους πολιτισμικές ιδιαιτερότητές τους (Kim, 2002:162).

Συμπεράσματα

Οι απόψεις του Μαρξ και του Βέμπερ για τον καπιταλισμό διαφέρουν σημαντικά, όχι όμως τόσο απόλυτα όσο θα μπορούσε να συμπεράνει κάποιος από την πολεμική που ξέσπασε με βάση την αντιμετώπιση της εργασίας του Βέμπερ ως απάντηση στον ιστορικό υλισμό. Μεταγενέστερα έργα και των δύο δείχνουν ότι οι θέσεις τους δεν ήταν τόσο δογματικές, καθώς είναι προφανή σημαντικά στοιχεία σύγκλισης των θέσεών τους. Οι διαφορετικοί στόχοι των έργων τους, η δυναμική του καπιταλισμού στον Μαρξ και οι προϋποθέσεις εμφάνισης του καπιταλισμού στον Βέμπερ, τα λιγότερα ιστορικά εργαλεία του Μαρξ και το τεταμένο ιδεολογικά ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εργάστηκε ο Βέμπερ, καθώς και οι παρανοήσεις κάποιων μελετητών τους, δημιουργούν την εντύπωση δύο τελείως αντίθετων απόψεων, ενώ ουσιαστικά πρόκειται για δύο επιστημονικές θεωρίες που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά.

Η ανάπτυξη του καπιταλισμού σε χώρες εκτός του Δυτικού Κόσμου όπου πρωτοεμφανίστηκε είναι αναμφισβήτητο γεγονός, όμως παραμένει το ερώτημα πώς ένα οικο-

νομικό σύστημα, τόσο εξαρτημένο από τις πολιτισμικές συνθήκες, μπορεί να αναπτυχθεί και να λειτουργήσει σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Η μελέτη αυτού του ερωτήματος μας οδηγεί σε καλύτερη κατανόηση της φύσης και της λειτουργίας του καπιταλισμού. Μια πρώτη απάντηση μπορεί να είναι η ποικιλία των τρόπων με τους οποίους ένα κράτος μπορεί να οδηγηθεί στην καπιταλιστική ανάπτυξη, καθώς και η ευελιξία τόσο του καπιταλισμού όσο και των πολιτισμών στην προσαρμογή σε νέα δεδομένα. Στην περίπτωση της ανατολικής Ασίας, η λειτουργική υποκατάσταση παραγόντων που έλειπαν από άλλους και οι πολιτισμικές αναλογίες σε επιμέρους θέματα επέτρεψαν την ανάπτυξη του καπιταλισμού με έναν διαφορετικό τρόπο, προσαρμοσμένο στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας.

Βιβλιογραφία

- Κονιόρδος Σ., *Ειδικά Θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, Τόμος Α, Η Θέση του Βέμπερ για την Προτεσταντική Ηθική της Εργασίας*, ΕΑΠ, Πάτρα 2002.
- Collins, R., *Η τελευταία Θεωρία του Βέμπερ για τον Καπιταλισμό. Μια Συστηματοποίηση* στο Κονιόρδος Σ. (επιμ.), *Κείμενα Οικονομικής Κοινωνιολογίας*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006.
- Fischhoff E., *Προτεσταντική Ηθική και το Πνεύμα του Καπιταλισμού: Το ιστορικό μιας διαμάχης* στο Συμπληρωματικά κείμενα των Μ. Βέμπερ και Ε. Φίσοφ στην «Προτεσταντική Ηθική», ΕΑΠ, Πάτρα 2008.
- Giddens A., *Ο Μαρξ, ο Βέμπερ και η εξέλιξη του καπιταλισμού* στο Κονιόρδος Σ., *Ειδικά Θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, Τόμος Α, Η Θέση του Βέμπερ για την Προτεσταντική Ηθική της Εργασίας*, ΕΑΠ, Πάτρα 2002.
- Kim Kyong-Dong, *Κομφουκιανισμός και καπιταλιστική ανάπτυξη στην ανατολική Ασία* στο Κονιόρδος Σ., *Ειδικά Θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, Τόμος Α, Η Θέση του Βέμπερ για την Προτεσταντική Ηθική της Εργασίας*, ΕΑΠ, Πάτρα 2002.
- Löwy M., *Βέμπερ εναντίον Μαρξ; Η πολεμική εναντίον του ιστορισμού υλισμού στην Προτεσταντική Ηθική* στο Κονιόρδος Σ., *Ειδικά Θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, Τόμος Α, Η Θέση του Βέμπερ για την Προτεσταντική Ηθική της Εργασίας*, ΕΑΠ, Πάτρα 2002.
- Weber M., *Η Προτεσταντική Ηθική και το Πνεύμα του Καπιταλισμού*, μεταφρ. Μ.Γ. Κυπραίου, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006.

You are free:

- to copy, distribute, display, and perform the work

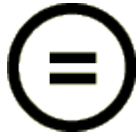
Under the following conditions:

Attribution. You must give the original author credit.

Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.

No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.

- For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.
- Any of these conditions can be waived if you get permission from the copyright holder.

Your fair use and other rights are in no way affected by the above.